

ПОЗААУДИТОРНА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА У ВНЗ

У статті розглянуті форми й методи позааудиторної виховної роботи зі студентською молоддю.

Позааудиторні виховні заходи сприяють поглибленню знань студентів з історії та культури народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань та почуттів, відповідної поведінки.

Важливе місце у вихованні займає залучення студентів до масових заходів патріотичного змісту. Значення масових заходів у тому, що вони охоплюють переважну більшість студентів, мають емоційний вплив на них. Найбільш поширені масові виховні заходи з патріотичної тематики – це відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті університету та факультету, проведення читацьких конференцій, тематичних вечорів, вечорів запитань і відповідей, тижнів із різних навчальних предметів, зустрічей із видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок тощо.

Такі заходи сприяють утвердженню патріотичних почуттів, співпричетності до важливих подій, що засвідчує участь студентів в організації загальнодержавних свят – Дня Незалежності, Дня знань, Дня захисника Вітчизни, Свята Перемоги та ін.). Найбільш масовими бувають загальноуніверситетські вечори, присвячені Дню університету, Дню факультету, Дню студента, Дню науки та ін. Важливо, що такі заходи проходять в атмосфері особистої причетності до обговорюваних проблем. Студенти виступають організаторами й учасниками: запрошують гостей, готують виставки, демонструють фільми. Мета такої роботи – довести, що їх університет найкращий, викликати повагу до свого навчального закладу.

До Дня рідної мови проводяться тижні української мови, у межах яких відбуваються вікторини на краще знання української мови та літератури. Питання вікторини допомагають студентам продемонструвати знання рідної мови й рівень володіння культурою мовлення в різних сферах (навчальній, науковій, діловій).

Ефективною формою виховання є читацькі конференції. Засобом пропагування наукової, художньої, публіцистичної літератури студентській молоді прищеплюється інтерес до книги, формуються літературно-естетичні смаки. Такі конференції про-

водяться на матеріалі творчості одного або кількох авторів, творів, поєднаних однією тематикою, з окремої літературної або наукової проблеми. Форма проведення для студентів першого курсу наближається до бесіди, під час якої студенти висловлюють своє ставлення до творів, читають напам'ять уривки, інсценують, переглядають фільми. Старшокурсники виступають з доповідями, повідомленнями, у яких аналізують особливості творчості, жанру, стилю, проблематики автора. Найбільшу зацікавленість виявляють студенти до творчих особистостей: Г.Сковороди, його філософії серця; І.Котляревського, його ролі у становленні української літературної мови та ін. Шанобливе ставлення до письменників-земляків виявляється в ретельному пошуку архівних матеріалів, фотодокументів.

Для допитливих і небайдужих до мистецтва проводяться літературні, мовні, краєзнавчі вікторини. Студенти беруть у них активну участь: збирають матеріали, готують наочність і призи.

Вечори запитань і відповідей закликають до діалогу між фахівцями й бажаними знати відповіді на хвилюючі їх проблеми. При підготовці таких заходів запрошують фахівців різних сфер діяльності. Зустрічі з лікарями, соціологами, політологами, мистецтвознавцями допомагають студентам розібратися у проблемах, пов'язаних із здоров'ям («Як подолати залежність від шкідливих звичок – куріння, пияцтва, наркоманії»). Провідні фахівці знайомлять із всесвітніми інформаційними технологіями, із новітніми світовими досягненнями в цій галузі, вітчизняними науковими дослідженнями, розробками наукових лабораторій навчальних закладів.

У формі літературно-музичних композицій доречно проводити не тільки заходи на літературні теми («Поезія Л.Українки», «Наш земляк М.Коцюбинський», «Музика садиби М.Пирогова»). Оригінальною є така форма для проведення заходів з популяризації імен українських науковців. Для характеристики епохи, у якій жив і працював учений, використовують соціокультурний план: вплив літератури, мистецтва на духовність, естетичні смаки. Наприклад, до такого заходу на тему «Син неба І.Сікорський» використовувалися відеозаписи із зображенням літальних апаратів, від найдавніших до сучасних, музичні записи, поезія початку ХХ ст.

Культпоходи в театр на вистави («Наталка-Полтавка», «Запорожець за Дунаєм», «Мазепа», «Поминальна молитва», «Маруся Чурай», «Потрібен брехун» та ін.), відвідування концертів в обласній філармонії («Український романс», музика

М.Скорика, український джаз, камерний хор «Дзвін») не лише знайомлять студентів із різними жанрами мистецтва, але й формують естетичні смаки та патріотичні почуття.

Показниками ефективності масових форм позааудиторної роботи у вихованні студентської молоді є кількісне охоплення, активність учасників, емоційний вплив.

Серед групових форм виховної роботи найбільш поширені бесіди, зустрічі, диспути, «круглі столи», вечори запитань і відповідей, літературно-музичні композиції, гуртки за інтересами, обговорення радіо- і телепередач, новинок преси, акції милосердя, пошукова діяльність, екскурсії, походи, заочні подорожі.

Бесіда – найбільш уживаний діалогічний метод. Бесіду проводять з одним студентом (індивідуальна бесіда), кількома (групова), із групою (колективна) на виховних годинах, зустрічах із кураторами тощо. Результативність їх залежить від умінь педагога подати інформацію, передати почуття, зацікавити, переконати, спонукати до роздумів. Темі для бесід підказує саме життя: про національних героїв та дисидентів, які боролися за національну ідею, життя яких є зразком служіння Україні, про сучасні народні традиції, про пріоритети сучасної молоді та ін.

Цікава й змістовна бесіда про походження та історичну місію української національної символіки. Студентів зазделегідь ознайомлювали з основними питаннями, що виносяться на виховний захід, з метою глибокого усвідомлення ними першовитоків національної символіки. Бесіда проводиться за планом:

1. Витоки української національної символіки.
2. Найдавніші знаки-символи трипільської культури.
3. Традиційність української національної символіки.
4. Національна символіка незалежної України.

У процесі бесіди розкривалися основні символи прадавніх українців (рослинні, зооморфні та антропоморфні символи, морально-духовний зміст блакитного і жовтого кольорів тощо). Основна мета такої бесіди – розкрити духовний потенціал української національної символіки, що сприятиме не лише розумінню світогляду предків, але й формуванню національної свідомості.

Доцільне проведення евристичної бесіди «Космічні, астрономічні уявлення, знання й народний календар українців», під час якої студенти збагачуються новими знаннями про предків. Знання праукраїнців про космос, усесвіт, реформа календаря мудрецем-скіфом Діонісієм Малим, система літочислення наших предків, місячний і сонячний календарі, український космізм засвідчують величезний науково-філософський потенціал

українців, заохочують студентів до творчої пошукової роботи.

Збагачення знань студентів здійснюється під час засвоєння ними історичного матеріалу про героїчне минуле нашого народу, його прагнення до зміцнення могутності рідної країни, про його мужність у боротьбі з іноземними загарбниками. Для надання виховній роботі емоційного характеру використовується яскравий фактичний матеріал, позитивні приклади патріотизму відомих історичних діячів, письменників, героїв національно-визвольних війн. Зустрічі з такими героями (ветеранами війни, праці, ученими, письменниками, поетами, художниками, громадськими діячами) мають ще більший вплив на патріотичні почуття студентів. Особливо, коли видатні люди є земляками студентів або викладачами й співробітниками університету. У ході зустрічей відбувається оцінювання історичних явищ на основі принципів історичної достовірності, науковості, гуманізму, доброчинності, а також із позицій забезпечення взаємозв'язку між поколіннями. У студентів необхідно акцентувати увагу на питаннях про внесок нашої країни у світовий розвиток науки, культури, різних галузей виробництва. Під час таких зустрічей студенти знайомляться зі своїми сучасниками, які стали взірцем патріотичного служіння Вітчизні. Патріотичні подвиги нелітературних героїв дають можливість студентам реально пережити почуття прив'язаності до своєї землі, Батьківщини.

Зустрічі з творчими людьми рідного краю: письменниками, митцями, музикантами – закликають до творчості. Свідченням такої взаємодії стають виставки творів декоративно-ужиткового мистецтва, альманахи студентських поезій.

Важливу роль у позааудиторній виховній роботі відіграють дискусії – як спонтанні, викликані суспільними подіями, повідомленнями ЗМІ, так і спеціально організовані, до яких слід ретельно підготуватися: визначити тему, підготувати питання для обговорення, щоб студенти опрацювали відповідні літературні джерела, продумали свої виступи. Лише така підготовка дискусії дасть бажані результати.

Під час дискусій формується культура мислення й культура мовлення, логіка студентів, виявляються їх інтелектуальні здібності, відбуваються зміни поглядів на суспільні явища, переоцінка цінностей, а разом з тим вони замислюються над своєю життєвою, громадянською позицією.

Образотворче мистецтво займає особливе місце у виховному процесі, що зумовлено його специфікою. Зором сприйняті статичні образи живопису, графіки, скульптури,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

найбільш чітко фіксуються пам'яттю молоді людини, сприяють формуванню в неї почуття прекрасного, адекватного ставлення до дійсності, розвивають естетичні смаки.

«Круглі столи» зазвичай збирають молодих людей, які не обмежуються власною думкою в пошуках істини. Заздалегідь визначаються тема для обговорення та коло питань. Учасники демонструють свої знання теми й перспективи її розвитку. Обговорювані теми: «Моральність наукових відкриттів», «Культура особистості і культура мовлення», «Духовний потенціал українців» розглядаються в різних аспектах: загальнолюдські й національні духовні цінності, гуманістичний потенціал язичницької віри, морально-духовний зміст народного календаря, християнські цінності, моральні цінності сучасної молоді та ін.

Студенти – члени клубу «Еліта» – беруть участь в організації та проведенні круглих столів «Козацькому роду нема переводу», «Державні і народні символи України», «Про що говорять наші імена», «Минуле і сучасне в назвах вулиць міста», «Чи треба знати історію свого народу».

Творчий потенціал студентів найбільш реалізовувався в гуртках за інтересами, провідними завданнями яких є: виховання фізично й морально здорової людини; засвоєння моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм; формування естетичних смаків; створення атмосфери емоційної захищеності, любові; збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоводу, звичаїв, обрядів свого народу і народів, що населяють Україну; вивчення мови й шанування культури, національної літератури, мистецтва, преси, радіо і телебачення.

У творчій праці розкриваються природні здібності студентів, удосконалюються набуті навички. Найпопулярнішими є гуртки народного та сучасного танцю, спортивні секції, фольклорні колективи, студії вокалу та художніх ремесел, театральні, поетичні клуби, клуби журналістів, фотоклуби. Про участь студентів у таких гуртках свідчать звітні концерти й виставки, статті в часописах університету, міста.

Систематичними для студентів стають мандрівки історичними місцями України за маршрутами: історико-архітектурні пам'ятки м. Києва (XI–XX ст.), зокрема в заповідники «Софія Київська» та «Києво-Печерська Лавра», що занесені у Список Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО; Почаївська Лавра (XVI–XIX ст.); ландшафтний парк «Софіївка» (XVIII–XIX ст.) в м. Умань; історико-архітектурні пам'ятки багатьох національних культур (XII–XX ст.) у м. Кам'янець-Подільський; історико-архітектурні пам'ятки

м. Вінниці (XVIII–XX ст.).

Еколого-краєзнавча діяльність (подорожі, екологічні табори, товариства) дозволяє студентам виявляти та миттєво реагувати на випадки варварського ставлення до рідної природи, проводити роботи з очищення й благоустрою джерел, потічків, маленьких річок, створенню полезахисних смуг, парків та алей, організовувати протестні заходи, спрямовані на припинення хімічного забруднення земель, знищення зелених насаджень та ін. Однак, головними в цій роботі є заходи з озеленення приуніверситетських територій, створення куточків природи біля гуртожитків, що сприяє формуванню шанобливого ставлення до рідної природи в цілому.

Таким чином, групові форми виховання є доступнішими, бо не вимагають особливих умов для їх організації і проведення, а також досить ефективними за умови кваліфікованого педагогічного керівництва. Основними вимогами до групових заходів були: створення колективів, тобто людей, об'єднаних спільною метою (як студентські групи, гуртки за інтересами та ін.) і соціально значимою спільною діяльністю (товариства, команди, союзи, об'єднання), що дозволяє впливати на формування почуття взаєморозуміння, взаємодії, взаємодопомоги, відповідальності; педагогічне управління студентським колективом, яке здійснюється з урахуванням виховної мети в поєднанні з особистими інтересами студентів, їх професійною та громадянською орієнтацією.

Література:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Вишневський О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси. – Львів, 1996. – 238 с.

Воробйова Р.Н.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТІ ЧИТАЧА–УЧНЯ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ БІБЛІОТЕКАРЯ ТА ПЕДАГОГІВ

У статті розкрито роль бібліотеки в навчально-виховному процесі гімназії та розвитку особистості читачів.

Одна з головних ідей освітньої моделі Каховської гімназії, структурним елементом якої є шкільна бібліотека, – це виховання гармонійної, всебічно розвиненої особистості, учня – гуманіста, інтелектуала, громадянина, учня-творця. На досягнення цієї мети спрямована ціла низка різноманітних заходів, програм та